

12. Nov 2018

UKA 2018/14

Nunanut allanut tunngasutigut naalackersuinikkut ingerlatsineq pillugu nassuiaat 2018

(Ilinniartitaanermut, Kultureqarnermut, Ilageeqarnermut Nunanut Allannullu Naalackersuisoq)

Nunarsuarmioqatigiit nunatsinnut soqutiginninnerat ukiuni kingullerni annertusiartuinnarnera ilutigalugu Nunarput ukiuni makkunani annertuunik suliassaqqarpoq. Nunarput ineriartornissamik siunniussisimasoq nunarsuarmioqatigiit sukkaqisumik imminnut akuliukkiartuinnarnerat tikikkiartuinnarpaa, nunarsuarmilu niuernikkut aningaasaqarnej sukkaasuumik allanngoriartortoq appakaaffigigaluttuarlugu.

Nunarput immikkuullarissumik nunarsuarmi inissisimavoq, silaannaallu pissusiata allanngoriartornerata suaarutigineqarneraniilli Nunarput silaannaap pissusiata allanngo-riartorneranut ilisarnaatitut nunarsuarmioqatigiinniit isiginiarneqalerpoq. Tamassuma kingunerisa ilangaat ukiuni kingullerni nunat allat Nunatsinni ilisimatusarnikkut nutaanillu aningaasarsiorfiusinnaasunik periarfissanik nassaarniarfigissallugu soqutiginnikkaluttuinnarnerat.

Siumumit qularutiginnilarput issittumi illersornissap sukaterneqarnissaata pingaaruteqaleraluttuinnarnera. Illersornissap sukateriffiginissaanut atatillugu siullertut eqqaarusupparput silaannaap pissusiata allanngoriartornerata ilutigisaanik ajunaarnersuaqartarsinnaaneramik silap pinngortitalu pissusaanut ilisimatuunit ilimasaarutit imaaginnavilersimammata. Nunatsinni upalungaarsimaniarnerup annertussusissaa Nunatsinni oqartussat akisussaaffigivaat, upalungaarsimaniarnerullu pitsaanerpaaffimminiinnissaa piviusorsioratumik qulakkiissagutsigu ullumikkut killiffipput eqqarsaatigalugu nunanik allanik illersornissamut suliaqartunik suleqateqarnissarput pinngitsoorsinnangilarput. Aappaattut, nunarsuaq inuuffigisarput nunanit angisuunit pissaanilerngusaaffiuvoq, ukiunilu kingullerni nunatta sineriaa pissaanilerngusaannernut akuliutsikkiartuaarneqartoq ilisimavarput. Taamaattumik nunat pissaanilissuit ilaat, Amerika, nunatsinni illersornissap annertusarneqarnissaanut, mittarfissualiornerit aqputigalugit, suleqataarusulluni soqutiginnilluni nalunaaruteqarnera atorluarneqartariaqartoq Siumumit isumaqarpugut.

Amerikkarmiut nunatsinni sakkutooqarfeqarnerat pillugu nunatta toqqaannartumik USA-mut isumaqatigiissuteqartalernissaa ilanngullugu anguniarneqassasoq Siumumit isumaqarpugut, tassami

nunatta suliaasaqarfinni pineqartuni pissarseqataanerusalernissaata qulakkeerneqarnissaanut nutaamik isumaqatigiinniarnit ingerlanneqarput, pisariaqassappat Amerikarmiunut Pituffimmut atatillugu isumaqatigiinniutaareersut nutarteqqinneqarnissat Naalakkersuisunut piumasaaqatigineqassasoq Siumumiit isumaqarpugut.

Siumumiit Amerikarmiut nunatsinni mittarfissualiornissanut aningaasaleeqataanissmut soqutiginninnerat tikilluaqqarput, isumaqaratta periarfissat taamaattut nunatsinnut illersornissaqarfimmiinnaangitsoq angallannikkulli aamma inuiaqatigiinnut iluaqusiisussat atorluartariaqarivut. Ameerikkarmiut pisortatigoortumik saaffiginnissappata pittaaqutit ajoqutaasinnaasullu nalilersorluarneqarnissat siumumiit kaammattuutigaarput.

Naalagaaffiit Peqatigiit (FN-ip) 1945-miit nunasiaajunnaarsitsinissamut politikkaa malillugu nunat nunasiaateqarsimasut pisussaaffilerpai nunasiaatigisimasamik namminersulernissaannut aqutissiunnerini ikiussagaat. Isumaq tamanna Siumumit taperserparput, isumaqaratta Nunarput namminii-livinnissap tungaanut Naalagaaffeqatigiinnerup iluani nunatut nukittuutut ineriartornissaminut atorluaassasoq, taamaammatt Danskitt mittarfissualiornissamut aningaasaleeqataarusunnerat ilanngullugu Siumumit taperserluinnarparput.

Siumup tapersersorpaa eqqissinissaq pillugu suleqatigiiffimmut NATO-mut Nunatta Danmark peqatigalugu ilaasortaanera. Nunarput NATO-mi ilaasortaanermigut Amerikap avannaata Europallu akornanni attaveqatigiinnermut aqutaasarsinnaammatt, tassani ilanngullugu kissaatingaarput NATO-mi ataatsimiittarni nunatsinni Naalakkersuisut peqataatinneqartarnissat. Nunatta illersornissamut tunngasutigut atorneqarnerata nunatsinniit oqartussaaffigineqalernissaa nammineerneruleriartornerput ilutigalugu alliartuaartinneqassaaq.

Nunap ineriartorusuttup pilersaarusiorluakkamik ataqatigiissaakkamillu periarfissat nutaat atorluartariaqarpai. Nunarsuarmioqatigiinniit Nunatsinnut soqutiginnileralluttuinnartunit avissaarsinnaangilagut, illuatungaanilli periarfissat nutaat takkuttut Nunatsinnut ineriartortit-sinissamik suliffissanillu nutaanik pilersitsisussanik atorluaasinnaalluta. Tassami ilisimasatsit Nunarput inukitsunnguuvuq, taamaattumillu avataaniit suleqateqarneq, niueqateqarneq, ilisimasanillu avitseqateqartarnissaq annertusiartuinnartumik pisariaqartikkaluttuinnarpavut, nunatut nukittuutut patajaatsumillu ineriartornissaq angussagutsigu.

Aalisarnermut tunngatillugu nunatta nunanut allanut aalisangartassiissutinik paarlaasseqateqarnissamik isumaqatigiissutigisartagai naapertuuttumik ingerlasarnersut qulakkeerumallugu nalilersueqqittoqarnissaa Siumumit kaammattuutigaarput. Tassami aalisarnikkut inuussutissarsiorneq nunatta nappatigaa, taamaattumillu avammut niuernikkut aalisangartassiissutinillu nunanik allanik paarlaasseqateqartarnerup naleqqusartuarnissaa ineriartortittuarnissaalu pisariaqarpoq. Aalisangartassiissutinik paarlaasseqateqartarnerup nalilersoqqinneqarnissaata saniatigut nunatta Islandillu akornanni pisassiissutigineqartartut nutaamik aalajangiiffigineqartalernissaat pisassiissutinillu naligiinnerusumik aalajangersaasoqartalernissaata sukumiisumik anguniarneqassasoq Siumumit isumaqarpugut.

Nunatta pitsaasumik siammasissumillu suleqateqarnissani pisariaqartippaa. Taamaattumik Siumumit isumaqarpugut nuna namminersulivinnissamik siunnerfillip nunanut allanut politikkeqarneq aallartitaqarnerlu inerisartuartaqarai. Ilaatigullumi nunatta ullumikkut aallartitaqarfigilereersimasai Washington DC, Bruxelles aammalu Island nunatsinni pissarsiaqaataanerulernissaat anguniarlugu atorluarnerusariaqarpavut. Suleqatigiinneq pitsaasumik tunngavilik niueqatigiinnermik, ilisimasanik paarlaasseqatigiinnernik, nunallu suleqatigiit akunnerminni eqqissisimasumik akaareqatigiissumillu suleqatigiinnut pilersitsikkajuppoq, politikikkut niuernikkullu atassutinik pingaarutilinnik ineriartortitseqqinnisamat pilersitsinissamullu suliniarneq Siumumit piareersimaffigivarput suleqataaffigissallu. Tassami Siumumit isumaqaratta Nunatta nunarsuarmioqatigiit aningaasaqarnikkut kattukkiartuinnarnerannut peqataanerulernissani eqaallisartariaqaraa.

Nunarput nunatta iluani avataanilu unammilligassanik ulikkaarpoq, taamaattumik nunat saniligut niuernikkut, peqqinnissaqarfikkut, angallannerup eqaallisarnissaanut, takornariaqarnerup inerisarnissaanut ilinniartitaanerup ilisimatusarnerullu periarfissat amerlisarnissaanut qaffassarnissaanullu suleqatiginerulertariaqarpavut.

Naggataatigut Siumumiit Naalakkersuisut qutsaviginiarpavut nunanut aalisartoqarfissuarnut qulinut tikeraartitsisuuneranni Issittumi isumaqatigiissut Ilulissani atsioqatigiissutigineqarmat:

- *naalagaaffiit issittumiittut naalagaaffiillu issittumiinngitsut akornanni issittoq pillugu isumaqatigiissuteqartoqarpoq: Oqaluttuarisaaneq eqqarsaatigalugu aatsaat taamaaliortoqarpoq. Isumaqatigiissutip Kalaallit Nunaanni atsiorneqarnera tulluussimaarutigaa. Naalagaaffiit peqataasut tamarmik atsiorneratigut isumaqatigiissutip piviusunngortinnissaanut, siunissami ilisimatuussutsikkut suleqatigiinnissamat peqataanissatsinnut aamma siunissami issittup imartaata qiterpasissuani nungusaataannngitsumik aalisarnissamat sulissuteqarnissamat*

pisussaaffeqalerput.

Isumaqatigiissut manna aqutigalugu mianerinnillunilu periuseqarnerup atorneratigut nunarsuarmi imartami aalisarfiunngitsumi kingullermi siiunissami aalisartarnissanut peqqissaarnissarput takutipparput. Neriuppunga upperaalu nunarsuatta imartaanni nungusaataanngitsumik aalisartoqartannginnerata nunarsuaq tamakkerlugu sammineqarnerulernissanut tamanna isumassarsiffiulluarumaartoq.

Issittup imartaata qiterpasissuani aalisarneq pillugu aalajangiinerni nunat sineriallit tamarmik isumaqatigiissuteqaqqaarnissaat Kalaallit Nunaannut pingaaruteqarsimavoq. Imartat aningaasarsiornikkut immikkut oqartussaaffigisat (EEZ) killeqarfii tikillugit siunissami aalisarnermik ingerlatsineq pillugu aalajangiiniarnerni sunneeqataasinnaanissarput pingaaruteqarpoq.

Taamatut Nunanut allanut tunngasutigut Naalakkersuinikkut ingerlatsineq pillugu nassuiaat 2018 imartooq oqaaseqarfigalugu Nunanut Allanut Naalakkersuisup saqqummiussaa tusaatissatut tiguarput Naalakkersuisullu tamaasa sulilluarnissaannik kissaallugit.

Karl-Kristian Kruse, Siumut